

**Диссертациялық кеңестің 2019 жылғы жұмысы туралы
ЕСЕБІ**

**Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
жанындағы диссертациялық кеңес
«6D021400 – Әдебиеттану», «6D020500 – Филология»**

Диссертациялық кеңестің төрағасы - филология ғылымдарының докторы, профессор **Балтабай Әбдігазиұлы** Абай атындағы ҚазҰПУ ректорының 2019 жылғы 15 мамыр № 04-02-02-02/42 бүйрығымен бекітілген.

Диссертациялық кеңеске

«6D021400 – Әдебиеттану», «6D020500 – Филология» мамандықтары бойынша диссертация қорғауға қабылдауға рұксат берілген.

Откізілген отырыстың саны туралы деректер.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің жанындағы «6D021400 – Әдебиеттану», «6D020500 – Филология» мамандықтары бойынша философия докторы (PhD), бейіні бойынша доктор дәрежелерін беру үшін диссертацияларды қорғау жөніндегі Диссертациялық кеңестің 2019 жылғы 15-мамыр мен 31-желтоқсан аралығында 3 отырысы өкізілді

1. Откізілген отырыс санының жартысынан кеміне қатыспаған кеңес мүшелерінің тегі (фамилиясы).

Диссертациялық кеңес құрамы 11 адам. Откізілген отырыс санының жартысынан кеміне қатыспаған кеңес мүшесі болған жоқ.

3. Оқу орны көрсетілген докторанттар тізімі.

1. Бисенбаева Меруерт Кенжеғұлқызы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

2. Сатылханова Гульмира Алихановна, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті.

4. Мынадай белгіленіп көрсетілген, есепті жыл ағымында кеңесте қаралған диссертацияларға қысқаша талдау:

Бисенбаева Меруерт Кенжеғұлқызы

Диссертация тақырыбы: Этномәдени лексиканың танымдық-қатысымдық қызметі (аймақтық лексика материалдары негізінде)

Мамандығы: «6D020500 – Филология»

Диссертация Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде орындалған.

Қорғау тілі: қазақша.

Қорғау өткен куні: 30 қазан 2019 жыл

Ғылыми кеңесшілері:

Атабаева Мереке Сатылгановна – филология ғылымдарының докторы, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің профессоры;

Али Акар – филология ғылымдарының докторы, Мұғла Сытқы Кочман университетінің профессоры.Түркия.

Диссертация тақырыбының маңыздылығы: Қазіргі тіл ғылымында қалыптасып келе жатқан антропоөзектік бағыттың тұжырымдары бойынша, белгілі этносқа байланысты этномәдени мәселелердің шешімін оның ғасырлар бойы жинақталған рухани мәдени дүниесін бейнелейтін мағлұматы бар тіл бірліктері арқылы табу ерекше маңызға ие болып отыр.

Этномәдени лексика – қазақ этносы мәдениетінің құнды деректерін бойына терең дарытып жинақтаған, ғасырдан-ғасырға мұра болып келе жатқан байлығы. Ұлттық тіл – өте кең ұғым, өзінің тарихи дамуына қарай күрделі, сан қылыштардан өткелдерден өтетіндіктен, құрамы жағынан бірыңғай бола бермейді. Қазақтың ұлттық тілі ала-құлалығы елеусіз, ортақтығы басым монолитті тіл, оның біртұтастығы жергілікті сипаты болса да, ұлан-байтақ аймақтың, тіпті тағдыр тәлкегімен нәубет кезендерінде шет жайлап кеткен қандастардың да бір-бірімен еркін түсінісетіндігінен көрінеді. Осыған орай, қазақ тілінің жергілікті ерекшеліктері сөйленіс аталаған, сөйленістер тобына бөлінеді.

Қазақтың ұлттық тілінің құрамдас бөлігі – сөйленістер жүйесі, ал аймақтық лексика осы жүйенің тіл тарихымен өзектес қабаттардан тұратын мол саласы. Аймақтық лексика – сақталған тарихи жазба деректері тапшылау түркі тілдерінің бірі, қазақ тілінің, өз тарихын, рухани-материалдық байлығын таразылап, зерделеуінде, өзін-өзі тану жолында жүгінетін көнекөз күесі. Аймақтық лексиканы қазақтың дәстүрлі мәдениетінің аймақтық көріністерін таңбалайтын этномәдени мазмұнды бірліктері – аймақтық сөздер құрайды. Қазақтың біртұтас тілінің аймақтық лексикасы – ұлттық тіл байлығының жергілікті сипаты бояуы сіңген бөлігі, сондықтан қазақтың аймақтық мәдениеті өзгеше болмайды.

Диссертация тақырыбының ұлттық мемлекеттік бағдарламалармен, сондай-ақ республикалық мақсатты және өңірлік ғылыми және ғылыми-техникалық бағдарламалармен байланысы: Қазіргі тіл ғылымы этномәдени бірліктерді жеке дара күйінде зерттеуден гөрі оларды өзара байланысты этномәдени ақпарат көзі ретінде зерделеуге ден қойып отырған кезенде, аймақтық лексиканы этномәдени дереккөз ретінде, дәстүрлі қазақ мәдениетінің аймақтық көрінісі тұрғысынан айқындалған, оның танымдық қатысымдық қызметін көрсету зерттеу жұмысының өзектілігін дәлелдейді. Халықтың тілінде таңбаланып, оның өмірімен біте қайнасып келе жатқан этномәдени лексикасының коды осы аймақтық лексикадан да тамыр тарататынын, ұлттық мәдениет құндылықтарының аймақтық лексикада өзіндік рең бояу ала отырып, дәстүрлі мәдениетті айшықтай түсетінін тіл деректері арқылы таныту зерттеу жұмысының республикалық және өңірлік ғылыми бағдарламалармен сабактастырын нақтылай түседі.

Диссертациялық жұмыстың ғылыми нәтижелерінің пайдалану деңгейі, жұмыстар нәтижелерін практикага кеңінен енгізу жөнінде:

Ғылыми зерттеудің нәтижелері жоғары оқу орындарының филология факультеттерінде жалпы тіл теориясы, диалектология, семасиология, лексикология салаларына қатысты пәндер мен тіл және мәдениет арақатынасы, тіл тарихы, этнолингвистика, лингвомәдениеттану,

аксиологиялық лингвистика мәселелерін оқытуда теориялық материал ретінде қолданыс табады.

Сатылханова Гульмира Алихановна

Диссертация тақырыбы «Қазақ новеллаларындағы детальдың көркемдік қызметі».

Мамандығы: 6D021400-Әдебиеттану

Диссертациялық жұмыс Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде орындалған.

Ғылыми кеңесшілер:

Танжарикова Алса Власильевна - филология ғылымдарының докторы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, академик С.Қирабаев атындағы Қазақ тілі мен әдебиеті кафедрасының қауымдастырылған профессор м.а., Алматы қ., Қазақстан Республикасы.

Неджие Йылдызы - филология ғылымдарының докторы, профессор, Гази университеті, Анкара қ., Түркия.

Диссертация тақырыбының маңыздылығы: Тәуелсіз қазақ әдебиеті қазір барлық жанрда дамып, тақырыптық-мазмұндық терендігімен, көркемдік-эстетикалық қуатымен, адам болмысына ерекше назар аударып, ішкі дүниесінің нәзік ірімдерін сөз етуімен халқымыздың рухани өмірінде ерекше орын алғып отыр. Рухани байлығы мен құндылықтарын дәріптеген елдің ұлттық ерекшелігі де сақталып қалады. Ұлттық ерекшелікті көрсететін басты дүние – әдебиет екені әмбеге аян.

Зерттеу жұмысында новеллалардың қазақ әдебиетіндегі алатын орны, ерекшелігі, пайда болу, даму жолдары жүйелі түрде қарастырылады. Новелла жанрында кездесетін деталь түрлері анықталып, олардың көркемдік қызметі сараланып, нақты мысалдар негізінде талданады. Осы мақсатта новелла жанры ғасырларға, дәуірлерге, кезендерге, жылдарға бөлінбей, тұтас күйінде қамтылады. Өйткені, қазақ әдебиеттандығында новелла жанры кең көлемде ғылыми зерттеу нысанына алғынан қарастырылған жоқ. Ал шындығында новелла – үлкен шеберлік мектебі. Шағын дүниенің ішіне жүзіктің көзінен өткендегі мөлдір дүниені сыйғызу немесе барлық жанрлық талаптарын сақтай отырып новелла жазып шығу – ірі, шебер суреткерлердің қолынан келетін дүние.

Зерттеу жұмысында қазақ әдебиетіндегі новелла жанрының эволюциясына шолу жасай отыра, новелла жанрындағы детальдың табигаты анықталып, көркемдік мәні ажыратылды. Новелла жанрының зерттеліп, жүйеленбегендігімен қатар, біздің әдебиеттандығында деталь мәселесіне де қажетті деңгейде көңіл бөлінбegen. Осы олқылықтың орнын толтыру үшін деталь теориясына қатысты пікір айткан шетелдік, ресейлік ғалымдар мен зерттеушілердің теориялық-әдіснамалық, диссертациялық еңбектері қарастырылған, детальдың көркемдік қызметі жан-жакты сараланған.

Диссертация тақырыбының ұлттық мемлекеттік бағдарламалармен, соңдай-ақ респубикалық мақсатты және өңірлік ғылыми және ғылыми-техникалық бағдарламалармен байланысы: Бұгінгі қазақ әдебиетінің, соның ішінде әдебиеттандығында ғылымының алдында тұрған маңызды міндеттер мен

өзекті мәселелер жетіп артылады. Диссертация зерттеушілер назарынан тыс қалып келе жатқан жанрлық табиғаты ерекше, көркемдік-тағылымдық болмысы бөлек жанр – новелладағы деталь мәселесін зерттеуге арналған. Қазақ прозасында адамгершілік, рухани-психологиялық, қоғамдағы терең қайшылықтар мәселесін көтере білген новелла жанры XX ғасырдың 60-80-жылдары ерекше дамып, уақыт мінберінен басты орын алғаны байқалды.

Новелланың қазақ әдебиетіндегі алатын орны, ерекшелігі, пайда болу, даму жолдары, тұнғыш рет жүйелі түрде ғылыми негізде қарастырылып отыр. Әйткені, қазақ әдебиеттануы ғылымында новелла жанры бас-аяғы жинақталып, тақырыптық-идеялық тұрғыдан толық талданып, түрлері ажыратылып, кең көлемде, ғылыми зерттеу нысанына алынып қарастырылған жок. Зерттеу жұмысында қазақ прозасындағы новелла жанры алғаш рет ғылыми-зерттеу нысанына алынып, оның даму, қалыптасу жолдары айқындалады.

Деталь әдеби үдеріс, көркем шығармашылық табиғатымен тығыз байланыста дамитын, ежелден келе жатқан көне дүние болса да қазақ әдебиеттану ғылымында аз зерттелгендігі ғылыми еңбектің өзектілігін айқынрайды. Зерттеу жұмысында новеллистердің детальдың көркемдік қызметін шеберлікпен қолдану мәселесі жан-жақты қарастырылды.

Диссертациялық жұмыстың ғылыми нәтижелерінің пайдалану деңгейі, жұмыстар нәтижелерін практикаға кеңінен енгізу жөнінде: Ғылыми зерттеудің нәтижелері жоғары оку орындарының филология факультеттерінде әдебиеттануға кіріспе, қазіргі қазақ әдебиеті, әдебиет теориясы салаларына қатысты пәндерді оқытуда теориялық материал ретінде қолдануға болады.

5. Рецензенттердің жұмысына талдау (мейлінше сапасыз пікірлерді мысалға ала отырып).

Диссертациялық жұмыстарға рецензенттер ретінде тіл білімі және әдебиеттану теориясы бойынша зерттеулерде елеулі үлес қосқан отандық ғалымдар тағайындалды.

Рецензенттердің тағайындау барысында ғылыми кенесшілер және рецензенттердің тәуелсіздігі ескерілді.

Рецензенттер PhD докторлық диссертацияларға кәсіби тұрғыдан талдау жасады. Өз пікірлерінде рецензенттер зерттеу нәтижелерінің теориялық және практикалық негізделгендігін баса көрсетіп, дәйекті қорытындылар жасалып, ескертулер мен ұсыныстарды тұрақты түрде беріп отырды. Диссертацияларға теріс пікірлер берілген жок.

Корғалған диссертациялардың рецензенттері бойынша мәліметтер:

Бисенбаева Меруерт Кенжегүлқызының диссертациясы бойынша:

Рецензенттер:

Сатенова Сериккул Купешбаевна – филология ғылымдарының докторы, Л.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры.

Салқынбай Анарқұл Бекмырзақызы – филология ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің профессоры.

Сатылханова Гульмира Алихановнаның диссертациясы бойынша:

Рецензенттер:

Пірәлі Гүлзия Жайлауқызы - филология ғылымдарының докторы, профессор, М.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының бас ғылыми қызметкері, Алматы қ., Қазақстан Республикасы.

Балтабаева Гаухар Саядовна – филология ғылымдарының докторы, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Қазақ әдебиеті кафедрасының қауымдастырылған профессор м.а.

6. Ғылыми кадрларды даярлау жүйесін одан әрі жетілдіру жөніндегі ұсныстар.

Диссертациялық кеңес мәжілісінде ғылыми кадрларды даярлау жүйесін одан әрі жетілдіру жөнінде төмендегідей ұсныс жасалды:

- диссертацияларды қорғауға жіберетін ЖОО басшылары және бітіруші кафедралардың зерттеу жұмыстарының дайындық деңгейі мен сапасына жіті назар аудары қажет екендігін ескерткіміз келеді.

7. Философия докторы (PhD), бейіні бойынша доктор дәрежелерін алу үшін әзірленген диссертациялардың саны:

	6D021400-Әдебиеттану, 6D020500-Филология
Корғауға қабылданған диссертациялар	2
Оның ішінде басқа ЖОО-ның докторанттарынан	-
Қараудан алынып тасталған диссертациялар	-
Оның ішінде басқа жоғары оку орындарының докторанттарынан	-
Рецензенттердің теріс пікірін алған диссертациялар	-
Оның ішінде басқа жоғары оку орындарының докторанттарынан	-
Қорғау қорытындысы бойынша оң нәтиже алғандары	2
Оның ішінде басқа оку орындарынан	-
Қорғау қорытындысы бойынша теріс шешім алғандары	-
Оның ішінде басқа оку орындарынан	-

Диссертациялық кеңестің төрағасы

**Диссертациялық кеңестің
ғалым хатшысы**

14.11.2019 ж.

Б. Әбдіғазиұлы

Д.А. Сатемирова

